

NEKROLOGI – NECROLOGIE

Rocznik Slawistyczny, t. LXXIII, 2024

ISSN 0080-3588

DOI: 10.24425/rslaw.2024.151858

Zbigniew Greń*

Uniwersytet Warszawski
Warszawa

Profesor Stanisław Gajda (1945–2022)

¹ Zbigniew Greń, Professor, University of Warsaw, Institute of Western and Southern Slavic Studies, Warszawa, Poland.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2851-2505>.

e-mail: zbigniew.gren@uw.edu.pl.

Dnia 23 listopada 2022 roku odszedł od nas Profesor Stanisław Gajda, wybitny językoznawca, polonista i slawista, wielki humanista, którego dorobek naukowy na trwałe wzbogacił polską i międzynarodową lingwistykę. Pozostawił po sobie niezwykle bogaty korpus tekstów – blisko 400 pozycji naukowych, a Jego dokonania były wyjątkowej skali. Nie tyle jednak chodzi o obszerność Jego dorobku, ale przede wszystkim o jakość tego dorobku i to przejawiającą się na każdym polu, na którym się wypowiadał. Jest przy tym coś, co charakteryzuje całą Jego twórczość naukową, a mianowicie spójność postawy metodologicznej, zakresu badań i przedsięwzięć naukowych podejmowanych przez Profesora oraz konsekwencja w realizacji drogi naukowej.

Profesor Stanisław Gajda, rocznik 1945, opublikował swój pierwszy tekst naukowy w roku 1971. Od tego to czasu przez z górą pięćdziesiąt lat wносił konkretny i wyraźny wkład w polską myśl humanistyczną.

Swoje życie naukowe związał na stałe z opolskim środowiskiem naukowym, najpierw w Wyższej Szkole Pedagogicznej, a po jej przekształceniu, z powstałym jako jej kontynuacja i rozbudowa, Uniwersytetem Opolskim. To stamtąd oddziaływał na polskie i nie tylko, językoznawstwo polonistyczne i slawistyczne. Tam też stworzył szkołę stylistyczną, od nazwy miasta znaną jako szkoła opolska.

To właśnie w Opolu, w Wyższej Szkole Pedagogicznej, ukończył studia polonistyczne, uzyskując w 1968 roku tytuł magistra na podstawie pracy napisanej pod kierunkiem profesora Stanisława Rosponda. Pracę doktorską na temat: *Rozwój polskiej terminologii górniczej* pisał pod kierunkiem profesora Henryka Borka. Stopień doktorski otrzymał w 1975 roku, zaś stopień doktora habilitowanego, na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego, w roku 1981, na podstawie rozprawy: *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym* (1982). Tytuł profesora uzyskał w 1990 roku.

Jego rozwój naukowy śledzić można między innymi po tym, jak zmieniał się zakres tematyczny w kolejnych publikacjach. W tak bogatym dorobku naukowym można wyróżnić pewne priorytety, tematykę, której rozwojowi poświęcił najwięcej czasu i trudu. W odbiorze ogólnym najbardziej znane są dokonania z zakresu stylistyki. To ona odgrywała najważniejszą rolę w Jego zainteresowaniach badawczych, w dorobku i wywieranym przezeń wpływie na naukę polską (i nie tylko). Krąg Jego zainteresowań badawczych był jednak znacznie szerszy. Obejmował bowiem także lingwistykę tekstu, socjolingwistykę, zagadnienia polityki językowej i kultury języka, leksykologię, onomastykę, językoznawstwo teoretyczne i historię języka. Egzemplifikacji dostarczały mu zjawiska językowe zarówno z obszaru języka polskiego, jak i innych języków słowiańskich.

Co charakterystyczne dla Profesora, to fakt, że swoje zainteresowania badawcze traktował zawsze wielopoziomowo. W każdej z tych dziedzin legitymuje się konkretnym, najwyższej jakości, a często i ilościowo pokaźnym dorobkiem, na który składają się nie tylko publikacje naukowe, ale także przedsięwzięcia

i projekty o charakterze naukowym oraz udział w życiu naukowym (na przykład w ok. 130 konferencjach z referatem).

Dziedziną językoznawstwa, która najmocniej jest reprezentowana w dorobku naukowym Pana Profesora i której stan w znacznej mierze zależny jest od Jego dokonań, jest stylistyka. Wypracował bowiem oryginalną, autorską koncepcję stylu, tak w warstwie teoretycznej, jak i w postaci aplikacji na określonych, wybranych stylach funkcjonalnych.

Znaczna część Jego prac dotyczyła podstaw teoretycznych i metodologicznych stylistyki, jej miejsca w humanistyce i relacji do innych subdyscyplin. Nie sposób podać wszystkich dokonań w tym zakresie, wspomnijmy więc przykładowo: *W poszukiwaniu teorii stylu* (1978), *Metodologiczne aspekty badań stylistycznych* (1980), *Interpretacja stylistyczna tekstu* (1982), *Styl jako humanistyczna struktura tekstu* [1983; przedruk w: *Polska genologia lingwistyczna*, red. D. Ostaszewska, R. Cudak, Warszawa 2008], *Stan współczesnej stylistyki a synteza stylistyczna* (1991), *Dylematy stylistyki* (1992), *Styl i stylistyka. Zagadnienia ogólne* (1995), *Wieloznaczność w perspektywie stylistycznej* (2004), *Stylistyka dziś* (2013), *Teoria stylu i stylistyka* (2013).

W swoich pracach niejednokrotnie proponował uporządkowanie różnych kierunków w badaniach stylistycznych, podejmując również konfrontację problematyki stylistycznej z najnowszymi tendencjami w lingwistyce światowej: *Stylistyka funkcjonalna, stylistyka pragmatyczna, stylistyka kognitywna* (2001) [przedruk w: *Polska genologia lingwistyczna*, red. D. Ostaszewska, R. Cudak, Warszawa 2008], *Stylistyka interakcyjna/konwersacyjna – co zacząć?* (2006), *Stylistyka integrująca* (2012), *Styl narodowy jako kategoria stylistyczna* (2012), *Styl charyzmatyczny* (2020). Sięgał również do najnowszych trendów w lingwistyce, jak na przykład do lingwoekologii: *Lingwoekologia; ochrona języka przed człowiekiem i człowieka przed językiem* (2021), czy też orientacji badawczych w lingwistyce: *Styl jako humanistyczna struktura tekstu* (1983), *Lingwistyka pozytywna* (2018).

Czasem Jego rozważania dotyczą tylko stylistyki języka polskiego: *Historia XX-wiecznej polszczyzny literackiej i jej odmian stylowych* (2001), *Funkční styly polštiny ve XX. století* (2002), *Współczesna stylistyka polska* (2003).

W jeszcze innych wypadkach przechodzi na teren czeski i słowacki: *Stylistyka czeska a stylistyka powszechna* (2012), *Stylistyka czeska i słowacka XXI wieku* (2020) lub całej Słowiańszczyzny: *Współczesna stylistyka słowiańska – stan i perspektywy rozwojowe* (1992), *Słowiańskie style narodowe* (2012).

W swych pracach zaproponował holistyczne ujęcie stylu, z uwzględnieniem sytuacji komunikacyjnej i pełni jego wewnętrznego zróżnicowania. Rozumienie stylu powiązał bowiem z podmiotem tworzącym teksty i rezultatem tego procesu na płaszczyźnie tekstowej. Analizie naukowej poddaje również wszelkie aspekty wiążące się z miejscem stylu wśród zjawisk językowych. W rozważaniach teoretycznych przechodzi też na poziom wyższy, metanaukowy: *Na tropach stylu (rozważania metastylistyczne)* (2018).

Ujęcie to poddał weryfikacji na konkretnym materiale językowym. Skupił się szczególnie na stylu naukowym i ogólnie, języku nauki. Jak się wydaje, było to Jego ulubione pole analiz naukowych. Potwierdza to szereg publikacji z tego zakresu, przede wszystkim zaś dwie monografie temu poświęcone: *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym* (1982) i *Współczesna polszczyzna naukowa – język czy żargon?* (1990), ponadto: *Dialogowość tekstów naukowych* (1988), *Ewolucja mechanizmów komunikacji językowej w nauce* (1993), *Metafora w nauce – norma czy dewiacja?* (1993), *Styl naukowy* (1993), *O kulturze porozumiewania się w nauce* (1994), *Kultura języka naukowego* (1996), *Język nauk humanistycznych* (1999), *Współczesny polski dyskurs naukowy* (1999), *Język naukowy* (2001), *Styl naukowy* (2013), *Język w nauce (w perspektywie filozoficzno-lingwistycznej)* (2017).

W analizach naukowych sięgał jednak i do innych stylów, na przykład prawnego: *Język administracyjno-prawny w perspektywie językoznawczej i prawoznawczej* (2004), czy osobniczego: *O pojęciu idiosylu* (1988), *Styl indywidualny a współczesna stylistyka* (1988), *Styl osobniczy uczonych* (1996), *Osobowość językowa Karola Wojtyły / Jana Pawła II* (2011).

Podejście Profesora do problematyki naukowej było wielopłaszczyznowe, nie ograniczał się jedynie do badań naukowych. Zainteresowania stylem i stylistyką zaowocowało bowiem także w innej sferze działalności Profesora, a mianowicie w licznie podejmowanych przedsięwzięciach o charakterze naukowym. Przede wszystkim wspomnieć należy o inicjatywie powołania w roku 1992 czasopisma „Stylistyka”, które prowadził przez 21 lat od daty powstania. Czasopismo to stało się najważniejszym w Polsce forum badaczy stylistyki, o międzynarodowej renomie. W ten krąg zagadnień wpisują się również inne inicjatywy wydawnicze, jak choćby wydany pod Jego redakcją *Przewodnik po stylistyce polskiej* (1995). Z zakresu działalności organizacyjnej w sferze nauki wspomnieć trzeba zaś kierowanie przezeń Komisją Stylistyki przy Komitecie Językoznawstwa PAN, czy też członkostwo w Komisji Stylistycznej afiliowanej przy Międzynarodowym Komitecie Słowistów.

Badania z zakresu stylistyki, w tym nad różnymi stylami funkcjonalnymi, skierowały uwagę Pana Profesora na zagadnienie stratyfikacji stylistycznej i odmianowej języka polskiego. Stąd był już tylko krok do zagadnień genologicznych, porównajmy: *Gatunki wypowiedzi* (1990), *Gatunkowe wzorce* (1993), *Gatunki wypowiedzi potocznych* (2004), *Gatunkowe wzorce wypowiedzi* (2008), *Gatunki wypowiedzi i genologia* (2009). I w tym wypadku możemy znaleźć propozycje konkretnych rozwiązań, na przykład kategoryzacji gatunkowej tekstów o charakterze naukowym.

Jak już wspomniano, w ujęciu Profesora styl i zróżnicowanie stylowe to zjawisko realizujące się dynamicznie w konkretnych tekstach. Tak więc w Jego dorobku znaleźć można również prace tekstologiczne: *Temporalność epickiego tekstu artystycznego* (1989), *Tekst/dyskurs oraz jego analiza i interpretacja* (2005), *Tekst i styl* (2011), *Styl jako emergentna własność tekstu* (2014), a nawet o charakterze

edytorskim: *Tam jeszcze kęś polactwa: wybór pism pastora z Międzyborza* (1987). Wraz z rozwojem środków przekazu zainteresowania Pana Profesora skierowały się w stronę tekstów nowego typu, a mianowicie tekstów medialnych, w tym, i mediów nowoczesnych, jak na przykład: *Media – stylowy tygiel współczesnej polszczyzny* (2000) [przedruk w: *Język w mediach. Antologia*, red. M. Kita, I. Loe-we, Katowice 2012], *Nowe media w perspektywie lingwistycznej* (2010).

Wyraźny jest też w twórczości naukowej Profesora Stanisława Gajdy nurt badań leksykologicznych, z jednej strony, z drugiej zaś problematyka języków specjalistycznych. Chodzi tu o prace dotyczące terminologii i języków specjalistycznych. Ten nurt badawczy Profesora zapoczątkowały badania nad terminologią górnictwem, w związku z tematem rozprawy doktorskiej *Rozwój polskiej terminologii górnictwa* (druk w 1976). Tematyka ta pojawia się i w latach późniejszych, np. w książce *Wprowadzenie do teorii terminu* (1990), w artykułach: *Główne aspekty pracy nad terminologią* (1978), *Perspektywy badań nad językami specjalistycznymi* (2011), *Terminologia a współczesna rzeczywistość naukowa* (2020).

Z drugiej zaś strony, widoczny jest nurt badań nad leksyką proprialną, w rozprawach onomastycznych: *Spoleczna determinacja nazw własnych tekstów (tytułów)* (1987), *Narodowo-kulturowy składnik znaczenia nazw własnych w aspekcie edukacyjnym* (2004).

Do listy kierunków badawczych w kolejnych latach pracy naukowej dochodzą następne. I tak znajdziemy w dorobku Pana Profesora publikacje z zakresu socjolingwistyki, przykładowo: *Spoleczno-kulturowy kontekst najnowszych przemian polszczyzny* (2014) i etnolingwistyki, zwłaszcza zależności między językiem a tożsamością jego użytkowników: *Język(i) a słowiańskie tożsamości* (2007), *Tożsamość a język* (2007), *Tożsamość – język – region* (2009).

W nawiązaniu do tej problematyki poruszał kwestie języka narodowego i jego stratyfikacji: *Historia XX-wiecznej polszczyzny literackiej i jej odmian stylowych* (2001), *System odmian i jego dynamika rozwojowa* (2001), *Komunikacyjny model zróżnicowania współczesnej polszczyzny* (2006), *Gwara a język literacki* (2015), *Polska sieć komunikacyjna i jej główne osie* (2021).

Wiele pisał też o kwestiach polityki językowej: *Program polskiej polityki językowej* (1999), *Polityka językowa wobec wyzwań XXI wieku* (2006), *Językowa przyszłość a polityka językowa* (2008), *Kontakty językowe a polityka językowa – kwestia tolerancji* (2008), *Norma językowa a polityka językowa* (2012), *Refleksywność językowa a zarządzanie językiem* (2013), *Współczesna polska polityka językowa* (2013). Nawiązywał w tym do sprawy dbania o język ojczysty i działań w zakresie kultury języka, w tym i jego promocji: *Promocja języka i kultury polskiej a procesy uniwersalizacji i nacjonalizacji kulturowo-językowej w świecie* (1998), *Wychowanie językowe wobec ponowoczesności* (2015).

Bliska zagadnieniom z tego zakresu jest tematyka także przezeń poruszana, prestiżu języka: *Prestiż a język* (2010), *Prestiż polszczyzny w nowopolskiej dobie jej dziejów* (2010), *Prestiż w dyskursie prawnym* (2010).

Wspomnieć należy również o Jego pracach śląskoznawczych: *Regionalna śląska edukacja kulturowo-językowa* (2008), *Tam jeszcze kęs polactwa: wybór pism pastora z Międzyborza* (1987). Podejmował także tematy z zakresu glottodydaktyki, logopedii (*Lingwistyczne podstawy logopedii* (2003)) i translatologii, zob. niżej.

Co warto podkreślenia, część opracowań ma wyraźny charakter porównawczy, a przedmiotem porównania były dla niego języki słowiańskie, np.: *Stylistyka porównawcza a glottodydaktyka i translatoryka* (1987), *Stylistyka porównawcza języków słowiańskich* (2000), *Badania nad współczesnymi językami słowiańskimi* (2010), *Słowiańskie style narodowe* (2012), *Języki słowiańskie w perspektywnej perspektywie* (2015). I w tym wypadku nawiązuje to do dokonań organizacyjnych, których rezultatem była wspomniana niżej seria *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*.

Dorobek ten, w całej swej obfitości, różnorodności, ale i spójności merytorycznej, dokumentuje wyjątkową pozycję Pana Profesora Stanisława Gajdy w polskim językoznawstwie, w polskiej humanistyce i znaczący wpływ na kształt nauki polskiej. I nie chodzi tylko o badania stylistyczne, które trwale naznaczone zostały obecnością Profesora w dyskursie naukowym, jako twórcy autorskiej koncepcji ujęcia stylu. W dużej mierze wypowiedzi naukowe na innych polach językoznawstwa i nauk pokrewnych – w pracach o charakterze interdyscyplinarnym – odgrywają niebagatelną rolę. Dzieje się tak również dzięki rzadkiej zdolności do syntetycznego podejścia do materii przedstawianej.

Sfera badań nie jest jedyną, w której udział Profesora Stanisława Gajdy był tak wyraźny. Równie wyraziście osobowość Profesora wpłynęła na sferę organizacji życia naukowego. Wspomniano już o inicjatywie założenia i prowadzeniu czasopisma „Stylistyka”, udziale w gremiach badaczy i znawców zagadnień stylistycznych. Miał też Pan Profesor Stanisław Gajda rzadką zdolność skupiania naukowców z różnych krajów słowiańskich w ramach projektów naukowych o wyjątkowej randze. Mowa tu przede wszystkim o projekcie *Najnowsze Dzieje Języków Słowiańskich* (1996–2004). Idea opracowania języków słowiańskich według podobnych założeń, ale i w autorskich ujęciach, przez wybitne zespoły badawcze, w momencie przełomowym dla tej części Europy, w której języki te funkcjonują, nie ma sobie równych w światowej slawistyce. Projekt ten zaowocował wyjątkową, wielotomową serią wydawniczą, cenną nie tylko z naukowego punktu widzenia, ale i o roli nie do przecenienia w dydaktyce slawistycznej. Objął nie tylko języki o długiej tradycji historycznej, ale i stosunkowo nowe standardy językowe. Były to w kolejności ukazywania się następujące języki: serbski, bułgarski, rosyjski, łużycki, czeski, słoweński, słowacki, chorwacki, białoruski, macedoński, ukraiński, polski, kaszubski, rusiński.

Podobne stwierdzenia można odnieść do drugiego projektu międzynarodowego, kierowanego przezeń, a mianowicie do *Komparacji współczesnych języków słowiańskich*, której owocem były 4 tomy tej serii.

W sferze organizacyjnej dochodzi do tego wpływ Profesora na życie naukowe w postaci zorganizowanych z Jego udziałem lub pod Jego kierownictwem kilkunastu konferencji naukowych, krajowych i międzynarodowych.

O ugruntowanej pozycji Profesora Stanisława Gajdy w polskim życiu naukowym świadczą nie tylko dorobek, udział w życiu naukowym, realizacja fundamentalnych w polskiej humanistyce projektów naukowych, ale i stała obecność i aktywność w instytucjach i organizacjach ze sfery nauki. Mowa tu zarówno o organizacjach krajowych, jak i międzynarodowych. W roku 2010 został Pan Profesor wybrany na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk, a w roku 2016 na członka rzeczywistego tej najważniejszej w Polsce korporacji uczonych. Jako członek Prezydium Międzynarodowego Komitetu Słowistów, kurator komisji afiliowanych przy MKS (w latach 2000–2013) miał bezpośredni wpływ na ich funkcjonowanie. W uznaniu zasług dla MKS-u został jego honorowym członkiem. Brał bezpośredni udział w pracach czterech Komisji: Komisji Słowiańskich Języków Literackich, Komisji Stylistycznej, Komisji Słowiańskiej Mediolingwistyki i Komisji Terminologicznej. Był ponadto członkiem wielu polskich organizacji: Komitetu Językoznawstwa PAN (w latach 1999–2007 przewodniczącym), Komitetu Słowianoznawstwa PAN, Rady Języka Polskiego przy PAN, Prezydium Oddziału PAN w Katowicach, Rad Naukowych instytutów Polskiej Akademii Nauk: Instytutu Języka Polskiego, Instytutu Badań Literackich i Instytutu Sławiastyki. Był również członkiem Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego, Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Czasowo brał udział w pracach różnych instytucji ze sfery nauki, jak Komitetu Badań Naukowych, czy Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów (w tym jako Przewodniczący Sekcji Nauk Humanistycznych i Społecznych).

Nie ulega więc wątpliwości, że Pan Profesor Stanisław Gajda zajmował wyjątkową pozycję w świecie nauki, w humanistyce polskiej i nie tylko, wywarł stały wpływ na uprawiane przezeń dziedziny nauki, zarówno przez obfity i wartościowy dorobek naukowy, jak i przez udział w życiu naukowym.

Wyznacznikiem tego znaczenia w polskiej humanistyce były konkretne wyrazy uznania ze strony środowiska naukowego. W roku 2005 został Doktorem Honorowym Uniwersytetu św. św. Cyryla i Metodego w Skopju, następnie w 2010 Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie i w 2018 Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie. Był też Członkiem Honorowym Czeskiego Towarzystwa Językoznawczego, laureatem śląskiej Nagrody im. Karola Miarki, Nagrody Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP za całokształt dorobku, Newskiej Nagrody Petersburskiego Uniwersytetu Państwowego i Copernicus Prize Polskiego Towarzystwa Neuropsychologicznego. Był wreszcie nosicielem Medalu Komisji Edukacji Narodowej, Złotego Krzyża Zasługi i Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski. Wszystkie te wyróżnienia jedynie potwierdzają fakt, że dorobek naukowy Pana Profesora jest najwyższej próby, a Jego pozycja w polskim językoznawstwie była wyjątkowa.

Profesor Gajda oddziaływał bezpośrednio lub pośrednio na całe polskie środowisko językoznawcze i miał udział w rozwoju naukowym wielu adeptów i pracowników naukowych, nie tylko ze środowiska opolskiego. Nie mogę nie wspomnieć również o Jego wpływie na piszącego te słowa i naszych kontaktach naukowych. Profesora Staszka Gajdę poznałem ponad trzydzieści lat temu, przy okazji pełnienia funkcji sekretarza naukowego Komitetu Językoznawstwa PAN. Przewodniczącym Komitetu był wówczas Profesor Kazimierz Polański, a wiceprzewodniczącym Profesor Stanisław Gajda. Od tego czasu nasze kontakty trwały nieprzerwanie, z mniejszą lub większą częstotliwością. Z reguły były to sprawy organizacyjne lub zlecenia na recenzje (bohemistyczne i śląskoznawcze). Czasem miały charakter specjalny, jak na przykład w roku 2000, kiedy to Profesor zaprosił mnie z wykładem, w ramach serii wykładów poświęconych 50-leciu polonistyki opolskiej. Czy też w roku 2018, kiedy miałem zaszczyt być jednym z recenzentów w procedurze przyznania Mu doktoratu honoris causa przez Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie. Ostatni nasz kontakt miał miejsce już po ataku Rosji na Ukrainę, kiedy to Profesor mimo postępującej choroby postanowił w dyskusji prowadzonej w ramach Komitetu Słowianoznawstwa PAN wyrazić swoje stanowisko w tej wyjątkowo ciężkiej ze względów humanitarnych, ale i skomplikowanej dla sławistyki sytuacji. Nigdy bowiem nie przechodził On obojętnie w obliczu problemów i sytuacji naprawdę trudnych. Jego stosunek do ludzi i do świata nacechowany był wyjątkową życzliwością i empatią. To również, obok niezwykle wartościowego dorobku naukowego, stanowi, że zasługuje On na naszą wdzięczną pamięć.

Literatura [References]

1. Wybór prac Profesora Stanisława Gajdy

- Badania nad współczesnymi językami słowiańskimi*, [w:] Zmierzch Herdera. *Filologiczne podstawy slawistyki*, red. J. Baluch, A. Pająk, Opole 2010.
- Dialogowość tekstów naukowych*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo”, zesz. 11 (1988).
- Dylematy stylistyki*, [w:] *Systematyzacja pojęć w stylistyce*, red. S. Gajda, Opole 1992.
- Ewolucja mechanizmów komunikacji językowej w nauce*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Filologia Polska”, zesz. 31 (1993).
- Funkční styly polštiny ve XX. století*, „Studia Slavica”, t. 6 (2002).
- Gatunki wypowiedzi i genologia*, [w:] *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław 2009.
- Gatunki wypowiedzi potocznych*, [w:] *Współczesna polszczyzna. Wybór opracowań*, t. 3: *Akty i gatunki mowy*, red. J. Bartmiński, J. Szadura, Lublin 2004.
- Gatunki wypowiedzi*, [w:] *Sprawozdania Opolskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 1987–1990*, Wydział II Języka i Literatury, seria B, nr 22, Opole 1990.

- Gatunkowe wzorce*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX w.*, t. 2: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław 1993.
- Gatunkowe wzorce wypowiedzi*, [w:] *Polska genologia lingwistyczna*, red. D. Ostaszewska, R. Cudak, Warszawa 2008.
- Główne aspekty pracy nad terminologią*, [w:] *Z badań kontrastów językowych*, red. T. Frankiewicz, Wrocław 1978. – (Prace Naukowe Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych Politechniki Wrocławskiej. Studia i materiały ; 11).
- Gwara a język literacki*, [w:] *Amor verborum nos unit*, red. I. Jaros, P. Stalmaszczyk, Łódź 2015.
- Historia XX-wiecznej polszczyzny literackiej i jej odmian stylowych*, [w:] *Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju*, red. S. Dubisz, S. Gajda, Warszawa 2001.
- Interpretacja stylistyczna tekstu*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo”, zesz. 8 (1982).
- Język administracyjno-prawny w perspektywie językoznawczej i prawoznawczej*, [w:] *Język – prawo – społeczeństwo*, red. E. Malinowska, Opole 2004.
- Język nauk humanistycznych*, [w:] *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, red. W. Pisarek, Kraków 1999.
- Język naukowy*, [w:] *Język polski*, red. S. Gajda, Opole 2001. – (Najnowsze Dzieje Języków Słowiańskich).
- Język w nauce (w perspektywie filozoficzno-lingwistycznej)*, „Parežia. Czasopismo Forum Młodych Pedagogów przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN”, nr 2 (8) (2017).
- Język(i) a słowiańskie tożsamości*, „Z Polskich Studiów Sławistycznych”, seria 11: *Językoznawstwo. Prace na XIV Międzynarodowy Kongres Sławistów w Ochrydzie 2008*, Warszawa 2007.
- Języki słowiańskie w prospektywnej perspektywie*, [w:] *Z zagadnień leksyki i słowotwórstwa*, red. B. Falińska, H. Karaś, Łomża 2015. – (Studia gwaroznawcze ; 2).
- Językowa przyszłość a polityka językowa*, [w:] *Polska polityka językowa w Unii Europejskiej*, red. J. Warchał, D. Krzyżyk, Katowice 2008.
- Komunikacyjny model zróżnicowania współczesnej polszczyzny*, [w:] *Wewnętrzne zróżnicowanie języka wsi*, red. J. Sierociuk, Poznań 2006. – (Gwary dziś ; 3).
- Kontakty językowe a polityka językowa – kwestia tolerancji*, [w:] *Wielojęzyczność. Kontakty językowe w rozwoju kultur słowiańskich*, red. S. Dubisz, Pułtusk 2008.
- Kultura języka naukowego*, [w:] *O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny*, red. J. Miodek, Wrocław 1996.
- Lingwistyczne podstawy logopedii*, [w:] *Logopedia. Pytania i odpowiedzi. Podręcznik akademicki*, t. 1: *Interdyscyplinarne podstawy logopedii*, red. G. Jastrzębowska, T. Gałkowski, Opole 2003.
- Lingwistyka pozytywna*, „Poradnik Językowy”, nr 6/2018.
- Lingwoekologia; ochrona języka przed człowiekiem i człowieka przed językiem*, „Poradnik Językowy”, nr 3/2021.
- Media – stylowy tygiel współczesnej polszczyzny*, [w:] *Język w mediach masowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Warszawa 2000. [Przedruk w: *Język w mediach. Antologia*, red. M. Kita, I. Loewe, Katowice 2012].
- Metafora w nauce – norma czy dewiacja?*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Powstańców Śląskich w Opolu. Językoznawstwo”, zesz. 14 (1993).

- Metodologiczne aspekty badań stylistycznych*, „Prace Komisji Naukowych PAN. Oddział w Katowicach”, nr 4 (1979) [wyd. 1980].
- Na tropach stylu (rozważania metastylistyczne)*, „Poradnik Językowy”, nr 4/2018.
- Narodowo-kulturowy składnik znaczenia nazw własnych w aspekcie edukacyjnym*, [w:] *Nazwy własne w języku, kulturze i komunikacji społecznej*, red. R. Mrózek, Katowice 2004.
- Norma językowa a polityka językowa*, „Studia Slavica” [Opole ; Ostrava], t. 16 (2012).
- Nowe media w perspektywie lingwistycznej*, [w:] *Styl – dyskurs – media*, red. B. Bogólebska, M. Worsowicz, Łódź 2010.
- O kulturze porozumiewania się w nauce*, [w:] *Polszczyzna ali Polacy u schyłku XX w.*, red. K. Handke, H. Dalewska-Greń, Warszawa 1994.
- O pojęciu idiosylu*, [w:] *Język osobniczy jako przedmiot badań lingwistycznych*, red. J. Brzeziński, Zielona Góra 1988.
- Osobowość językowa Karola Wojtyły / Jana Pawła II*, [w:] *Jan Paweł II w trosce o słowo i prawdę*, red. S. Mikołajczak, M. Wrześniewska-Pietrzak, Poznań 2011.
- Perspektywy badań nad językami specjalistycznymi*, „Lingwistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik”, t. 3 (2010).
- Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*, Warszawa 1982.
- Polityka językowa wobec wyzwań XXI wieku*, [w:] *Teorie a empirie*, red. T. Hoskovec, O. Šefčík, R. Sova, Brno 2006.
- Polska sieć komunikacyjna i jej główne osie*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica”, t. 16 (2021).
- Prestiż a język*, „Nauka”, nr 4/2010.
- Prestiż polszczyzny w nowopolskiej dobie jej dziejów*, [w:] *Polszczyzna Mazowska i Podlasia*, t. 14: *Prace poświęcone Pani Profesor Henryce Sędziak*, red. D. Czyż, M. Frąckiewicz, Łomża 2010.
- Prestiż w dyskursie prawnym*, [w:] *W poszukiwaniu dobra wspólnego*, red. A. Choduń, S. Czepita, Szczecin 2010.
- Program polskiej polityki językowej*, „Poradnik Językowy”, nr 5–6/1999.
- Promocja języka i kultury polskiej a procesy uniwersalizacji i nacjonalizacji kulturowo-językowej w świecie*, [w:] *Promocja języka i kultury polskiej w świecie*, red. J. Mazur, Lublin 1998.
- Przewodnik po stylistyce polskiej*, Opole 1995.
- Refleksywność językowa a zarządzanie językiem*, „Język Polski”, rocz. 93 (2013), zesz. 5.
- Regionalna śląska edukacja kulturowo-językowa*, „Studia Śląskie”, t. 67 (2008).
- Rozwój polskiej terminologii górniczej*, Opole 1976.
- Słowiańskie style narodowe*, „Z Polskich Studiów Slawistycznych”, seria 12: *Językoznawstwo*. Prace na XV Międzynarodowy Kongres Slawistów w Mińsku 2013, Warszawa 2012.
- Spoleczna determinacja nazw własnych tekstów (tytułów)*, „Socjolingwistyka”, t. 6 (1987).
- Spoleczno-kulturowy kontekst najnowszych przemian polszczyzny*, [w:] *Język polski 25 lat po przełomie. Die Polnische Sprache 25 Jahre nach der Wende*, red. D. Scheller-Boltz, Hildesheim ; Zürich ; New York 2014.
- Stan współczesnej stylistyki a synteza stylistyczna*, [w:] *Synteza w stylistyce słowiańskiej*, red. S. Gajda, Opole 1991.
- Styl charyzmatyczny*, „Stylistyka”, t. 29 (2020).

- Styl i stylistyka. Zagadnienia ogólne*, [w:] *Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. S. Gajda, Opole 1995.
- Styl indywidualny a współczesna stylistyka*, „Z Polskich Studiów Slawistycznych”, seria 7, t. 2: *Językoznawstwo*. Prace na X Międzynarodowy Kongres Slawistów w Sofii 1988, Warszawa 1988.
- Styl jako emergentna własność tekstu*, [w:] *Teksty, podteksty, konteksty. O współczesnej polszczyźnie i kontaktach z innymi językami słowiańskimi*, red. B. Grochala, E. Paluszyńska, Pruszków k/Łasku 2014.
- Styl jako humanistyczna struktura tekstu*, „Z Polskich Studiów Slawistycznych”, seria 6, t. 2: *Językoznawstwo*. Prace na IX Międzynarodowy Kongres Slawistów w Kijowie 1983, Warszawa 1983 [przedruk w: *Polska genologia lingwistyczna*, red. D. Ostaszewska, R. Cudak, Warszawa 2008].
- Styl narodowy jako kategoria stylistyczna*, „Stylistyka”, t. 21 (2012).
- Styl naukowy*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX w.*, t. 2: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław 1993.
- Styl naukowy*, [w:] *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Opole 2013.
- Styl osobniczy uczonych*, [w:] *Styl a tekst*, red. S. Gajda, M. Balowski, Opole 1996.
- Stylistyka czeska a stylistyka powszechna*, [w:] *Čeština v pohledu synchronním a diachronním. Stoleté kořeny Ústavu pro jazyk český*, red. S. Čmejrková, J. Hoffmannová, J. Klímová, Praha 2012.
- Stylistyka czeska i słowacka XXI wieku*, „Stylistyka”, t. 28 (2020).
- Stylistyka dziś*, „Zborník filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Philologica”, t. 72: *Slovo a tvar v štruktúre a komunikácii*, red. P. Žigo, Bratislava 2013.
- Stylistyka funkcjonalna, stylistyka pragmatyczna, stylistyka kognitywna*, [w:] *Stylistyka a pragmatyka*, red. B. Witosz, Katowice 2001. [Przedruk w: *Polska genologia lingwistyczna*, red. D. Ostaszewska, R. Cudak, Warszawa 2008].
- Stylistyka integrująca*, „Poradnik Językowy”, nr 6/2012.
- Stylistyka interakcyjna/konwersacyjna – co zacząć?*, [w:] *Style konwersacyjne*, red. B. Witosz, Katowice 2006.
- Stylistyka porównawcza a glottodydaktyka i translatoryka*, „Prace Naukowe Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych Politechniki Wrocławskiej”, zes. 21, 1987.
- Stylistyka porównawcza języków słowiańskich*, [w:] *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich*, red. S. Gajda, Opole 2000.
- System odmian i jego dynamika rozwojowa*, [w:] *Język polski*, red. S. Gajda, Opole 2001. – (Najnowsze Dzieje Języków Słowiańskich).
- Tam jeszcze kęs polactwa: wybór pism pastora z Międzyborza*, red. R. Fiedler, wstęp i oprac. S. Gajda, Opole 1987.
- Tekst i styl*, „Prace Filologiczne”, t. 60 (2011).
- Tekst/dyskurs oraz jego analiza i interpretacja*, [w:] *Współczesne analizy dyskursu. Kognitywna analiza dyskursu a inne metody badawcze*, red. M. Krauz, S. Gajda, Rzeszów 2005.
- Temporalność epickiego tekstu artystycznego*, „Język Artystyczny”, t. 6 (1989). – (Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego ; 1017).
- Teoria stylu i stylistyka*, [w:] *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Opole 2013.

- Terminologia a współczesna rzeczywistość naukowa*, „Poradnik Językowy”, nr 5/2020.
- Tożsamość – język – region*, [w:] *Polszczyzna Mazowska i Podlasia*, t. 13, red. H. Sędziak, Łomża 2009.
- Tożsamość a język*, [w:] *Człowiek wobec wyzwań współczesności*, red. J. Mazur, Lublin 2007.
- W poszukiwaniu teorii stylu*, „Z Polskich Studiów Slawistycznych”, seria 5, t. 2: *Językoznawstwo. Prace na VII Międzynarodowy Kongres Slawistów w Zagrzebiu 1978*, Warszawa 1978.
- Wieloznaczność w perspektywie stylistycznej*, [w:] *Wieloznaczność w perspektywie stylistycznej i poetyki*, red. M. Ruszkowski, Kielce 2004.
- Wprowadzenie do teorii terminu*, Opole 1990.
- Współczesna polska polityka językowa*, [w:] *70 lat współczesnej polszczyzny: zjawiska, procesy, tendencje. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Janowi Mazurowi*, red. A. Dunin-Dudkowska, A. Małyska, Lublin 2013.
- Współczesna polszczyzna naukowa – język czy żargon?*, Opole 1990.
- Współczesna stylistyka polska*, „Stylistyka”, nr 12, 2003.
- Współczesna stylistyka słowiańska – stan i perspektywy rozwojowe*, „Z Polskich Studiów Slawistycznych”, seria 8, t. 1: *Językoznawstwo. Prace na XI Międzynarodowy Kongres Slawistów w Bratysławie 1993*, Warszawa 1992.
- Współczesny polski dyskurs naukowy*, [w:] *Dyskurs naukowy – tradycja i zmiana*, red. S. Gajda, Opole 1999.
- Wychowanie językowe wobec ponowoczesności*, [w:] *Wychowanie językowe*, red. J. Noć, Opole 2015. – (Język a Edukacja ; 4).

2. Wybór publikacji poświęconych Profesorowi Stanisławowi Gajdzie

- Dubisz S., *Profesor Stanisław Gajda (1945–2022)*, „Poradnik Językowy”, nr 1/2023.
- Eder M., *Profesor Stanisław Gajda (1945–2022)* [online], „Nauka”, nr 1/2023. Dostęp: <https://doi.org/10.24425/nauka.2023.144957> [pobrane 27.07.2024].
- Makuchowska M., *Bibliografia prac Stanisława Gajdy (wybór)*, „Stylistyka”, t. 25 (2016).
- Malinowska E., *Profesor Stanisław Gajda (1945–2022)* [online], „Linguistica Copernicana”, t. 20 (2023). Dostęp: <http://dx.doi.org/10.12775/LinCop.2023.002> [pobrane 27.07.2024].
- Malinowska E., Wojtak M., *Styl i stylistyka w biografii naukowej Profesora Stanisława Gajdy*, „Stylistyka”, t. 25 (2016).
- Muszyńska M., *Profesor Stanisław Gajda (1945–2022)*, „Studia Śląskie”, t. 91 (2022).
- Wojtak M., *Profesor Stanisław Gajda o tekście, gatunku i dyskursie* [online], „tekst i dyskurs – text und diskurs”, t. 17 (2023). Dostęp: <https://doi.org/https://doi.org/10.7311/tid.17.2023.03> [pobrane 27.07.2024].
- Wojtak M., *Stanisław Gajda – uczony, humanista, mistrz, kolega i przyjaciel* [online], „Stylistyka”, t. 32 (2023), Dostęp: <https://czasopisma.uni.opole.pl/index.php/s/article/view/5446> [pobrane 27.07.2024].

Summary

Professor Stanisław Gajda (1945–2022)

Obituary of Stanisław Gajda, an eminent linguist, specialist and expert mainly in stylistics, as well as in other linguistic studies, initiator of the scientific journal “Stylistyka” and its editor-in-chief for many years. The text shows a wide range of his research fields and exceptional research passion.

Keywords: Stanisław Gajda, stylistics, Polish studies, Slavic studies, comparative linguistics